

Republika e Kosovës
Republika Kosova – Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada – Government
Ministria e Tregtisë dhe Industrisë / Ministarstvo Trgovine i Industrije /
Ministry of Trade and Industry
Departamenti i Tregtisë / Departament Trgovine / Department of Trade

Trgovinske barijere: Olakšavanje trgovine kao sredstvo za njihovo uklanjanje

Anita Sutaj, Bulinë Gashi, Merita Fetahu, Zef Dedaj
April, 2018

Abstrakt

Liberalizacija tržišta je smatrana prilično uspešnom uglavnom kroz smanjenje tarifa i najveći uticaj je ostvaren putem multilateralne trgovine koju je omogućio Generalni sporazum o tarifama i trgovini (GATT) usvojen 1947. godine. Ovaj sporazum naknadno je zamenjen Svetskom trgovinskom organizacijom (STO) koja služi kao osnovni princip za bilo koji trgovinski sporazum. Iako je Kosovo deo CEFTA, Sporazuma o slobodnoj trgovini od 2006. godine kao i Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju od 2016. godine, koje su zasnovane na principima i pravilima STO-a, Kosovo se još uvek suočava sa negativnim trgovinskim bilansom, čak i veoma visokim u trgovini robom. U tom smislu, jedan od razloga koji je u kontinuitetu sprečio rast izvoza je čest broj neopravdanih netarifnih barijera koje se primenjuju na kosovske kompanije. Nalazi pokazuju da je Srbija najviše okarakterisana u gotovo svim sektorima i u svim kategorijama za uspostavljanje trgovinskih barijera prema kosovskim kompanijama, a zatim Albanija. Međutim, ove dve zemlje i dalje su najvažniji trgovinski partneri na Kosovu. MTI je osnovao Nacionalni komitet za olakšavanje trgovine, na zahtev CEFTA i imaće ključnu ulogu u sprovođenju dodatnog protokola, koji ako se uspešno primenjuje od svih zemalja CEFTA onda se očekuje da će njegov ključni rezultat biti potpuno uklanjanje netarifnih barijera između zemalja. Međutim, ostaje da se vide rezultati, s obzirom da neke trgovinske barijere mogu imati politički sadržaj, posebno kod nekih zemalja CEFTA, i još uvek nije poznato da li će sprovođenje ovog protokola ukloniti sve barijere i donositi očekivane rezultate.

Uvod

Kosovo se i dalje suočava sa prilično negativnim spoljnotrgovinskim deficitom, posebno u trgovini robom. Činjenica da Kosovo ima najniži nivo izvoza u regionu je jasan znak poteškoća sa kojima se suočavaju kosovske kompanije u međunarodnoj trgovini, odnosno zemalja

članica CEFTA, gde se mnoge od tih poteškoća odnose na trgovinske barijere. U tom smislu, zemlje CEFTA prema Kosovu koriste trgovinske barijere. Stoga, svrha ove analize je da što specifičnije pruži jedan opšti pregled vrste i prirode trgovinskih problema sa kojima se

suočavaju kosovske kompanije prilikom njihovog izvoza i uvoza. Analiza takođe osvetljava dostupna sredstva za rešavanje i uklanjanje ne samo trgovinskih barijera na regionalnom i širem nivou, već i na lokalnom nivou koje se eventualno mogu pojaviti. Materijal koji je korišćen u ovoj analizi zasnovan je na konkretnim slučajevima različitih barijera, bilo da su trgovinske ili bilo koje druge prirode koje privlače pažnju Ministarstva trgovine i industrije od samog privatnog sektora, bilo da se one adresiraju putem mehanizma trgovinske politike ili čak i pojedinačnih sastanaka sa biznismenima. Stoga, nastojimo da kroz ovu analizu predstavimo sa kojim se barijerama suočavaju kompanije i jedan opšti pregled njihovog trenutnog operativnog okruženja. Na inostranim tržištima, većina problema se odnosi na trgovinske tehničke barijere. U ovom slučaju, Srbija se najviše karakteriše u gotovo svim sektorima i skoro u svim kategorijama barijera. Međutim, Srbija je jedan od najvažnijih trgovinskih partnera Kosova, a slede Albanija i Makedonija. Što se tiče unutrašnjeg tržišta na Kosovu, najvidljivije vrste prepreka su uslovi konkurencije i pitanja koja se odnose na poreze. U ovoj analizi razne barijere sa kojima se suočavaju kompanije podeljene

su po sektorima, vrsti barijera, zemlji ili instituciji. Sve se ovo raspravljalo sa stanovišta spoljašnjeg i unutrašnjeg tržišta. Struktura ove analize će biti sledeća: prvi deo ove analize će generalno dati kratak pregled važnosti liberalizacije tržišta, počev od sporazuma GATT-a. Zatim, metodologija i metode praćene tokom ove analize će biti ukratko opisane i nastavice sa trgovinskim razmenama, uključujući ključne trgovinske partnere, naglašavajući najvažnije proizvode koji se uvoze i izvoze. Dok je drugi deo ove analize usmeren na rešavanje konkretnih slučajeva i prirodu trgovinskih barijera koje postavljaju zemlje CEFTA, konkretnije one prema kosovskim kompanijama, kao i neke barijere koje su se pojavile na unutrašnjem tržištu. Štaviše, pružićemo jedan pregled i o nedavnim događajima u oblasti olakšavanja trgovine koji se smatraju instrumentom za rešavanje i uklanjanje barijera u trgovini. A u poslednjem delu predstavice se zaključci. I konačno, vredi napomenuti da se sadržaj analize zasniva na informacijama koje su pružale kompanije i ne predstavljaju nužno stavove Ministarstva trgovine i industrije, koje je javni autoritet na Kosovu odgovorno za rešavanje barijera u trgovini.

Istorijat važnosti liberalizacije tržišta i pojavljivanja netarifnih barijera

Liberalizacija režima međunarodne trgovine bila je veoma uspešna uglavnom kroz smanjenje tarifa. Najveći uticaj postignut je putem multilateralne trgovine koju pruža Generalni sporazum o tarifama i trgovini (GATT) usvojen 1947. godine. Ovaj međunarodni instrument je postigao liberalizaciju međunarodne trgovine i regulisanje specifičnih mera koje se nazivaju netradicionalnim tarifama, koje uključuju kvote, antidamping mere, protiv-

balansne mere itd. S jedne strane, rasprostranjeno smanjenje tarifa je jedan od razloga što su različiti oblici netarifnih mera sada privukli više pažnje pregovarača. Drugi razlog je da su države postavile nova pravila. Zemlje više vole mere koje nisu regulisane na globalnom nivou. Svetska trgovinska organizacija je predstavila Tehničke barijere u trgovini (TBT), sporazum iz 1995. godine, ali mnoge tehničke mere ili barijere sada

otežavaju trgovinu, čak i uz potpunu usaglašenost sa sporazumom, jer svi aspekti nisu u potpunosti regulisani. Iste godine stupio je na snagu i Sporazum o sprovođenju sanitarnih i fitosanitarnih mera (SPS), ali isti i dalje dozvoljava zemljama da postavljaju svoje zahteve, ako se zasnivaju na naučnim dokazima. U principu, netarifne barijere odnose se na mere i politike koje se razlikuju od uobičajenih carinskih tarifa koje mogu potencijalno imati ekonomski efekat na međunarodnu robnu razmenu, promenom trgovanih količina ili cena, ili obe (UNCTAD, 2013). Takođe, prema Deardorfu i Sternu (1997), netarifne barijere uključuju sve mere osim tarifa koje ograničavaju ili na drugi način iskrivljuju tok trgovine između zemalja. Dok, prema Svetskoj trgovinskoj organizaciji (STO), netarifne barijere predstavljaju izuzetno raznovrstan skup mera ili politika koje se mogu pojedinačno razlikovati jedna od druge, jer se kolektivno razlikuju od uvoznih tarifa. U tom smislu, kao jedino dostignuće trgovinske runde “Bali”, Sporazuma o olakšanju trgovine (TFA) postignut je 2014. godine za tretiranje administrativnih prepreka u pogledu trgovine i pitanja

Metodologija

Izbor metodologije za rešavanje pitanja vezanih za trgovinske barijere sa kojima se suočava privatni sektor na Kosovu je od izuzetne važnosti. Uzimajući u obzir ulogu MTI-a u rešavanju poslovnih zahteva u okviru svojih nadležnosti, MTI takođe igra ključnu ulogu u rešavanju drugih barijera kako na nacionalnom nivou, tako i u kontekstu trgovinskih sporazuma, jer MTI služi kao kontaktna tačka na nivou CEFTA i šire. S tim u vezi, u cilju povećanja saradnje sa privatnim sektorom, MTI je

transparentnosti. U februaru 2017. godine TFA je usvojen od strane Generalnog saveta STO-a i trenutno je u procesu. Ekonomije zapadnog Balkana ušle su u liberalizaciju regionalne trgovine Sporazumom o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi 2006. godine, liberalizujući trgovinu industrijskim proizvodima. Kasnije je postignuta liberalizacija poljoprivrednih proizvoda i pregovori o trgovini uslugama su već završeni u decembru 2016. godine. Postoji nekoliko regionalnih inicijativa, poput olakšavanja trgovine u regionu pregovaranjem o Protokolu 5, kretanje kvalifikovanih radnika i kvalifikovane radne snage, koje će se uzeti u obzir u budućnosti. Ali još uvek postoje slučajevi, ponekad čak i izolovani, kada se poslovna zajednica iz zemalja CEFTA suočava sa direktnim ili indirektnim barijerama u trgovini. Iako postoje sporazumi, važno je naglasiti da u regionu nedostaje uzajamno priznavanje sertifikata i izveštaja o testiranju. Sporazumi o međusobnom priznavanju nisu sprovedeni zbog nekih formalnih razloga, jer zemlje potpisnice ne razmenjuju listu laboratorija, nego drugi problemi su realniji, na primer, imajući promene u zahtevima za testiranje.

uspostavio relevantne mehanizme sa fokusom na prihvatanje, adresiranje i otklanjanje zabrinutosti koje adresira privatni sektor. Stoga, metodologija za izradu ove analize zasnovana je na sledećim izvorima:

- Nacionalni komitet za olakšavanje trgovine, koji ima za cilj dalje unapređenje poslovnog okruženja na Kosovu, odnosno dalje unapređenje

uvoznih i izvoznih pravila i procedura, čime bi se omogućilo olakšavanje trgovine između Kosova i drugih zemalja, sa posebnim naglaskom na susedne zemlje;

- Departman trgovine MTI-a u okviru strukture trgovinske politike organizuje redovne sastanke sa biznisima iz sektora poljoprivrede i industrije ili podsektora u okviru ova dva sektora;
- Pored važećeg mehanizma, Departman trgovine održava pojedinačne sastanke sa biznisima u zavisnosti od njihovih zahteva koji mogu biti po potrebi;
- Departman trgovine ima odličnu saradnju sa Carinom Kosova, Privrednom komorom Kosova, Američkom komorom, Nemačkom privrednom komorom na Kosovu, Klubom proizvođača Kosova i Kosovskom agencijom za hranu i veterinarstvo;
- Takođe, baza podataka na nivou CEFTA-e, koju održava svaka zemlja

u cilju rešavanja i prijavljivanja slučajeva. U ovom slučaju, Kosovo kroz ovu bazu podataka izveštava o slučajevima koje zemlje CEFTA-e primenjuju na kosovske kompanije, pri čemu je zemlja koja sprovodi mere dužna dati službeni odgovor u vezi sa nametanjem mere i na taj način su učinjeni napor za rešavanje i uklanjanje slučajeva. Imajući u vidu čest broj trgovinskih barijera koje se primenjuju na kosovske kompanije, gotovo neopravdane barijere, ne možemo reći da je ova baza podataka bila u potpunosti uspešna u uklanjanju ukupnih neopravdanih barijera u trgovini. Međutim, ovaj mehanizam je barem služio kao osnovna statistika u smislu broja, klasifikacije, vrste i proizvoda sa kojim su se barijerama suočavale sve zemlje CFETA-e. Soga je i u našoj analizi odigrao veoma važnu ulogu.

Najvažnija izvozna i uvozna tržišta na Kosovu u 2017. godini

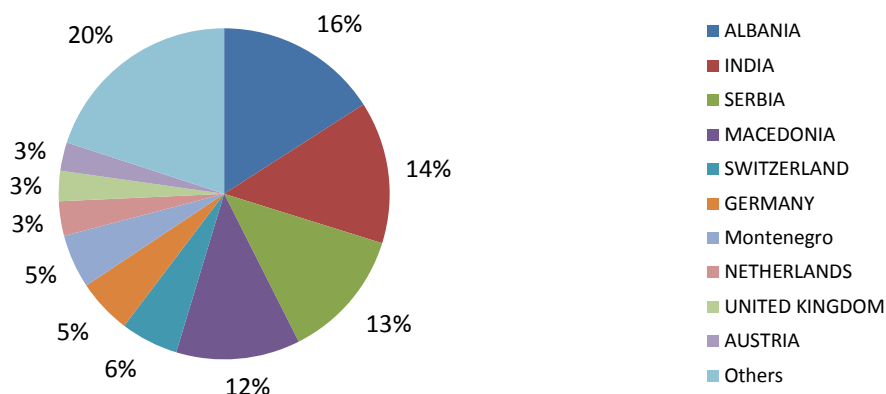
Izvoz je porastao tokom navedene godine, a njegova vrednost bila je 22% veća u odnosu na prethodnu godinu, postigavši 378 miliona evra. Glavna zemlja izvoza bila je Albanija sa učešćem od 16% , što se povećalo za više od 40%. Indija je bila drugi najveći izvor izvoza sa učešćem od 14%, a zatim Srbija sa procentom od 13%. S druge strane, uvoz iz Makedonije

porastao je za oko 27% u odnosu na prethodnu godinu. Druge glavne zemlje uvoza bile su Švajcarska, Nemačka, Crna Gora i Holandija; uvoz iz Velike Britanije porastao je do 13 puta, dok je učešće ukupnog izvoza Kosova porastao na 3%. Važno je napomenuti da vodeće zemlje u izvozu čine 80% ukupnog izvoza u 2017. godini

Glavni trgovinski partneri Kosova 2017, Izvoz

Zemlja	Vrednost izvoza	Učešće %	Razlika % 2017/2016
Albanija	60,256,534.88	16%	43%
Indija	52,606,481.05	14%	458%
Srbija	48,245,969.97	13%	17%
Makedonija	45,850,258.96	12%	19%
Švajcarska	21,354,826.12	6%	27%
Nemačka	20,193,790.29	5%	46%
Crna Gora	19,875,953.56	5%	43%
Holandija	12,760,483.80	3%	7%
Ujedinjeno Kraljevstvo	11,192,184.21	3%	1337%
Austrija	10,547,755.87	3%	57%

Glavni trgovinski partneri 2017. Izvoz

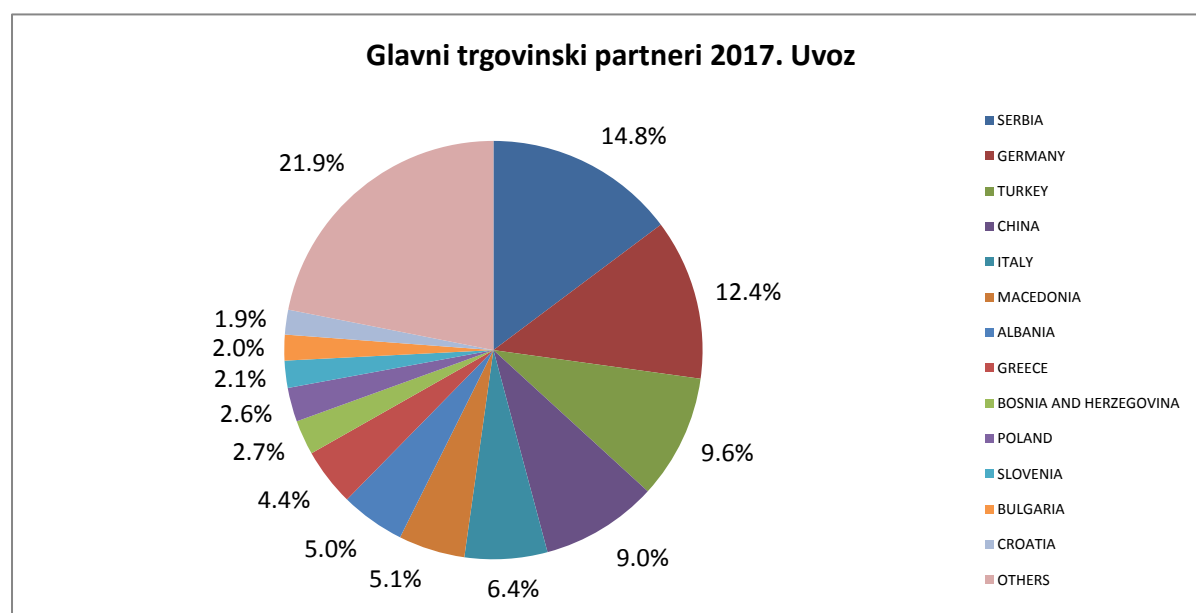
Izvor:ASK

Što se tiče izvoza, ferični povraci i ostaci i fero-veze čine najveću izvezenu kategoriju na Kosovu 2017. godine. Proizvodi od gvožđa i čelika su najveća grupa izvoza u 2017. godini koji je porasla za 30%. U industriji plastike i njenih proizvoda, proizvodi za transport ili pakovanje robe su najveća grupa proizvoda izvezenih 2017. godine sa 8.6 miliona u 2017. godini ili 19% povećanje od 2016. godine. Izvoz olovne rude u 2017. godini iznosi 17.9 miliona ili 9% više od 2016. godine. Dok izvoz rude i koncentrata cinka 2017. godine iznosi 14.2 miliona ili 86% više od 2016. godine. Takođe izvoz nameštaja i njegovih delova nastavio je da raste u 2017. godini. Kao rezultat pozitivnog trenda, izvoz u 2017. godini premašio je odgovarajuću cifru od 2016. godine za

29%. Što se tiče uvoza, povećan je u toku navedene godine, ali je njegova vrednost bila 9% više u odnosu na prethodnu godinu i dostigla 3.04 milijardi evra. Glavna zemlja u uvozu bila je Srbija sa učešćem od 14.8% uz povećanje za više od 15%. Nemačka je bila drugi po veličini izvor uvoza sa učešćem od 12.4%, a sledi Turska sa učešćem od 9.6%. Dok, uvoz iz Kine je porastao za oko 7 odsto od 2016. godine. Druge glavne zemlje uvoznice bile su Italija, Makedonija, Albanija i Grčka; uvoz iz Albanije porastao je za 31%, a njen udeo u ukupnom uvozu Kosova porastao je na 5%. Međutim, kao što se vidi iz tabele, uvoz iz Hrvatske i Italije je znatno smanjen. U ovom slučaju, vodeće zemlje uvoznice predstavljaju 78.1% ukupnog uvoza u 2017. godini.

Glavni trgovinski partneri Kosova 2017, Uvoz

Zemlja	Vrednost uvoza	Učešće %	Razlika % 2017/2016
Srbija	449,918,205	14.8%	16%
Nemačka	378,480,438	12.4%	10%
Turska	292,701,461	9.6%	1%
Kina	275,516,652	9.0%	7%
Italija	194,716,162	6.4%	-4%
Makedonija	156,495,222	5.1%	0%
Albanija	151,814,948	5.0%	31%
Grčka	135,463,008	4.4%	14%
Bosna i Hercegovina	81,673,648	2.7%	3%
Poljska	80,147,029	2.6%	6%
Slovenija	63,889,190	2.1%	5%
Bugarska	60,574,435	2.0%	6%
Hrvatska	58,326,335	1.9%	-1%

Izvor: ASK

Uvoz proizvoda od naftnih ulja povećan je za 24% u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu. Motorna vozila i druga vozila su jedna od najvećih uvoznih grupa u 2017. godini, što je poraslo za 32%. U industriji gvožđa i čelika, gvozdeni štapovi i šipke su najveća grupa uvezenih proizvoda u

Trgovinske barijere i njihove vrste

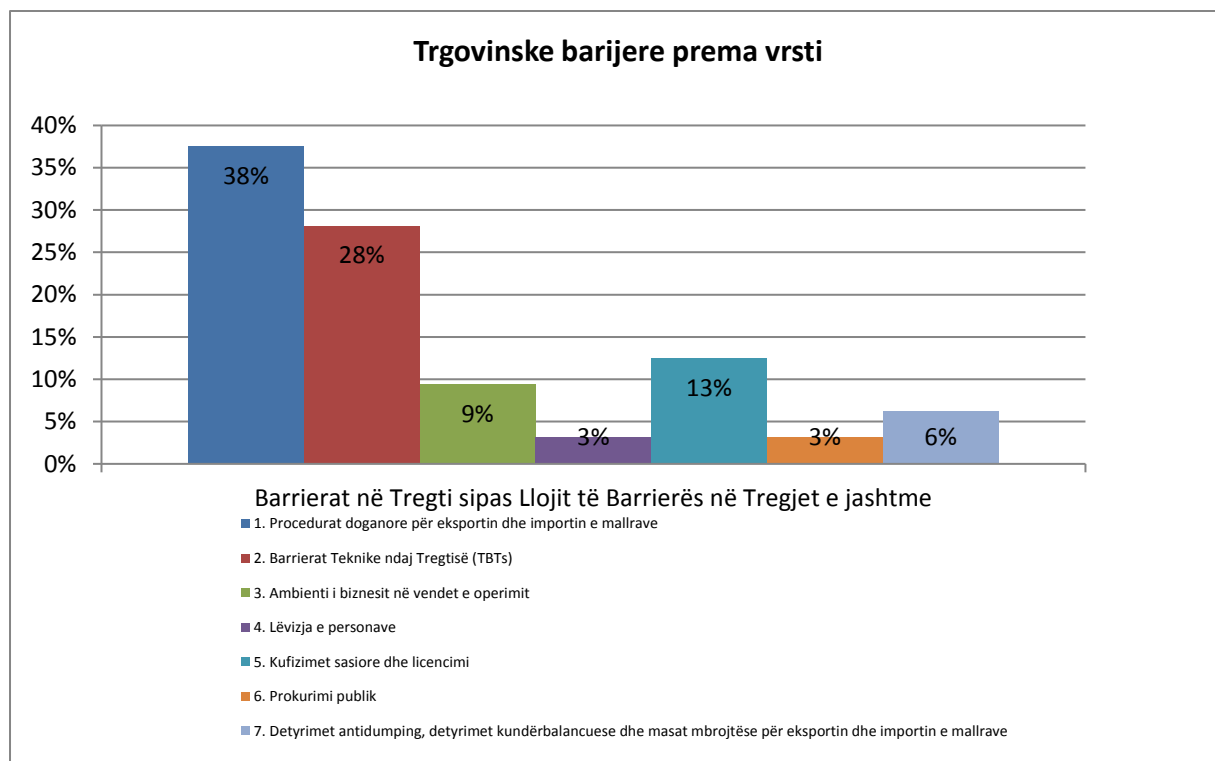
Što se tiče spoljnotrgovinskih odnosa, do sada najčešći problemi sa kojima se kompanije suočavaju u spoljnoj trgovini odnose se na carinske procedure i trgovinske tehničke barijere. Problemi u prekograničnom prometu robe odnose se

2017. godini sa 88 miliona ili 21% u odnosu na 2016. godinu. Uvoz duvana je nastavio da raste u periodu od januara do decembra. Kao rezultat pozitivnih trendova, uvoz u 2017. godini premašio je odgovarajuću cifru od 2016. godine za 7%.

na trenutne carinske procedure. Ne samo različita plaćanja, već i njihova varijabilnost i loša predvidljivost komplikuje trgovinu. Trgovinske tehničke barijere uključuju, na primer, različite tehničke propise, standarde i sertifikate,

koji su diskriminatorni ili nepotrebni. Carinske procedure i tehničke barijere prema trgovini čine više od polovine svih barijera identifikovanih za trgovinu. Sledeća najveća kategorija prepreka je poslovno okruženje na mestu delovanja i

licenciranje. U tom smislu, na osnovu informacija i zahteva dobijenih od privatnog sektora na Kosovu, u nastavku su identifikovane trgovinske barijere prema njihovoj prirodi.

Izvor: Departament Trgovine

Carinske procedure za izvoz i uvoz robe

Carinske procedure odnose se na sve faze vezane za prekogranični promet robe u trgovini izvozom i uvozom. Pitanja koja su usko povezana sa procedurom uključuju kodeks ponašanja, carinske kategorije, potrebnu dokumentaciju i druge posebne mere. Od svih tehničkih barijera identifikovanih u trgovini, 38% se odnosi

na carinske procedure. Više od polovine svih identifikovanih problema sa carinskim procedurama se susreće u izvozu i uvozu iz Srbije i Albanije. Značajne poteškoće uzrokovane su teškim zahtevima za dokumentacijom, teška birokratija i sporo carinjenje.

Olakšavanje trgovine, što je pojednostavljenje i usklađivanje međunarodnih trgovinskih procedura, je bilo na dnevnom redu Svetske trgovinske organizacije (STO). Cilj je povećanje kapaciteta za tehničku pomoć i podršku i uspostavljanje standarda koji bi omogućili efikasnu saradnju između carinskih organa i drugih relevantnih državnih organa.

CEFTA AP5- Cilj je transformacija regiona u kome se roba, usluge, investicije i kvalifikovani ljudi slobodno kreću bez tarifa, kvota ili drugih nepotrebnih prepreka u kojima se trgovina olakšava više od Pravila STO-a, u cilju priznavanja svih graničnih dokumenata, prema slučaju (kao što je navedeno u Dodatnom protokolu 5).

Tehničke barijere u trgovini

Tehničke barijere u trgovini odnose se na promene između tehničkih propisa, standarda i procena usklađenosti, koje ometaju trgovinu. Tipični primeri TBT-a uključuju različite specifikacije proizvoda, obavezne sertifikate i dokumente kao što su: sertifikati o higijeni, sertifikati o saglasnosti i sertifikati usklađenosti. Utvrđeni su tehnički propisi za osiguranje da proizvodi budu bezbedni, napravljeni su za određenu upotrebu koji su u skladu sa drugim proizvodima, ali u pojedinim slučajevima propisi mogu takođe na efikasan način da zaštite domaću

proizvodnju i tržište. Na osnovu informacija prikupljenih od kompanija, tehničke barijere u trgovini su gotovo obične kao i carinske barijere i čine oko 28% svih tehničkih barijera. Većina e TBT-a, odnosno više od njihove polovine primećeno je u Srbiji; međutim, one su postale faktor koji ometa trgovinu. U Albaniji i Srbiji, problemi se javljaju naročito u vezi sa zahtevima za sertifikaciju. Spisak takvih proizvoda se menja i stoga, u nejasnim situacijama, potrebu za sertifikatom treba unapred razjasniti.

Osnovni principi Sporazuma STO-a o tehničkim barijerama u trgovini i Sporazum o sprovođenju sanitarnih i fitosanitarnih mera uključuje nediskriminaciju, korišćenje manje restriktivnih trgovinskih alata i međunarodnih standarda, kao i transparentnost procedura. Prema ovim osnovnim principima, sve relevantne odredbe treba izraditi na taj način da se ne diskriminiše bilo koji proizvod na osnovu porekla, njihov ograničeni trgovinski efekat je minimiziran i one se uglavnom zasnivaju na međunarodnim standardima. Štaviše, transparentnost treba osigurati objavljivanjem svih odredbi u pravo vreme pre nego što stupaju na snagu i davanjem posebnih obaveštenja na odgovarajući način u slučajevima kada je takvo obaveštenje potrebno.

Poslovno okruženje na mestima poslovanja

Od svih prijavljenih trgovinskih barijera, oko 9% se odnose na poslovno okruženje na radnom mestu. Ova kategorija između ostalog uključuje, probleme koji su često sistematski kao što su korupcija i

birokratija i problemi koji nastaju od nedostataka u infrastrukturi i od političke i ekonomske nesigurnosti. Poslovno okruženje je u stvari elemenat koji igra ulogu u svim sektorima.

Kretanje lica

Oko 3% e trgovinskih barijera koje se odnose na stranim tržištima, odnose se na kretanju lica i elemenata srodnih sa njima koji ograničavaju trgovinu. Prijavljene barijere odnose se na kretanje ljudi između Kosova i zemalja EU-a. U skoro svim

slučajevima ispitanici su govorili o veoma sporim, složenim i birokratskim procesima radnih viza. Problemi vezani za vize i radne dozvole na zavise od oblasti poslovanja i oni se javljaju u svim sektorima.

Količinska ograničenja i licenciranje

Različita količinska ograničenja, kao što su izvozne i uvozne kvote, zajedno sa

carinskim obavezama i porezima, takođe ograničavaju međunarodnu trgovinu.

Zahtevi dokumenata licenciranja i kontrole pripadaju ovoj kategoriji; identifikovane barijere u ovoj kategoriji čine oko 13% prijavljenih barijera u trgovini. Veći deo od proseka barijera uočen je u Srbiji i Albaniji, ali slični problemi su uočeni i u Makedoniji. Srbija traži licence koje

usporavaju trgovinu i prouzrokuju dodatne troškove. Ne postoji jedna poslovna oblast koja se suočava sa više trgovinskih barijera od druge, ali barijere su relativno jednako uočene u svim različitim kategorijama.

U principu, sistem STO-a zabranjuje količinska ograničenja. Međutim, ograničenja su dozvoljena u izuzetnim slučajevima, na primer za dopunu instrumenata trgovinske politike korišćene u skladu sa pravilima STO-a. Licenciranje se takođe može koristiti za potrebe kao što je praćenje usklađenosti sa tehničkim propisima. Mere se potom trebaju sprovesti na način koji što je manje moguće ograničava i diskriminiše trgovinu sa jednakim uticajem. Članovi XI i XIII Sporazuma GATT i STO-a Sporazum o licenciranju uvoza regulišu odredbe o količinskim ograničenjima i licenciranju uvoza.

Javna nabavka se referiše nabavci od strane državnih organa kao i regionalnih i lokalnih uprava, kao što su savezne države, pokrajine i opštine, kao i od jedinica za nabavku posebnih oblasti. Oko 3% trgovinskih barijera uočenih na stranim

tržištima odnose se na javne nabavke. Kosovske kompanije se suočavaju sa problemima u Srbiji. Najčešće, zahtevi koji rezultiraju isključenjem stranih kompanija, dodaju se na konkurentnom tenderisanju.

Antidamping obaveze, antibalansirajuće obaveze i zaštitne mere za izvoz i uvoz roba

Antidumping obaveze, antibalansirajuće obaveze i zaštitne mere su trgovinske politike, korišćeni instrumenti protiv mera poremećaja trgovine koji se sprovode

privremeno za povećanje obaveza uvoza za određene proizvode. Od svih identifikovanih trgovinskih barijera, 6% su povezane sa ovim instrumentima.

Korišćenje anti-dumping obaveza, antibalansirajućih obaveza i zaštitnih mera podleže pravilima STO-a. Na Kosovu, antidamping tarife se koriste u situacijama kada se uvoz iz drugih zemalja zasniva na damping i kada je došlo do negativnog uticaja na industrije. Antibalansirajuće mere mogu se nametnuti kada uvozni profit ima konkurentnu vrednost proporcionalno vladinoj podršci koja prouzrokuje štetu proizvođačima na Kosovu. Zaštitne mere mogu se preduzeti za zaštitu industrije na Kosovu od neočekivanog uvoza. Mere ne bi trebalo da budu sveobuhvatnije nego što je potrebno za uklanjanje veštački stečenih konkurentnih prednosti.

Na osnovu izveštaja prehrambenih industrija o trgovinskim barijerama i broja identifikovanih trgovinskih barijera, sve trgovinske barijere mogu se više naći u prehrambenoj industriji. U ovoj studiji, poljoprivredni proizvodi su uključeni u prehrambenu industriju. Može se videti da najveće grupe trgovinskih barijera su

carinske procedure i tehničke barijere trgovine. One su najčešće u Srbiji i Albaniji. Od različitih sektora, mašine i oprema zajedno sa sektorom ITK-a predstavljaju poslovne linije koje izveštavaju o barijerama da bi više trgovali. Mašine i oprema kao sektor suočavaju se sa mnogim vrstama barijera,

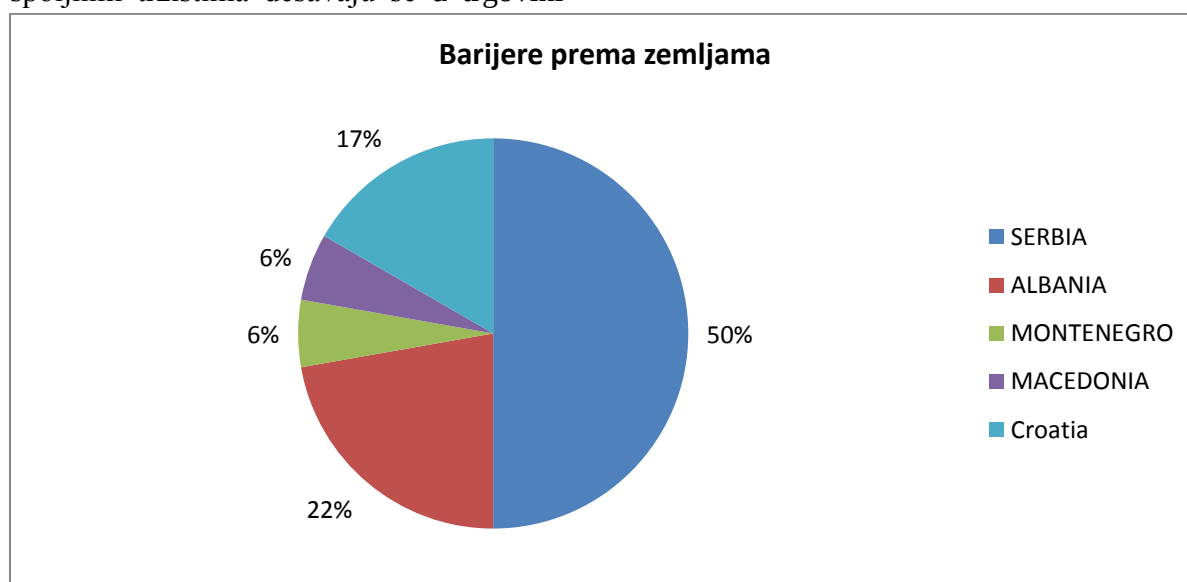
ali carinske procedure i problemi u fiskalnom zakonodavstvu malo se razlikuju u odnosu na druge sektore, praćeno tehničkim barijerama trgovine. Dok su u drugim industrijama prijavili barijere koje se odnose na industrijske

Trgovinske barijere prema zemljama

Razmatranje različitih sektora i vrsta gore navedenih barijera jasno pokazuje da najveći deo trgovinskih barijera sa kojima se suočavaju kosovske kompanije na spoljnim tržištima dešavaju se u trgovini

linije koje ne spadaju u nijednom od gore navedenih sektora. One između ostalog uključuju, prevoz, pića, prehrambene dodatke. Većina problema proizilazi iz teških carinskih procedura.

između Kosova i Srbije. Ovo poglavlje se bavi trgovinskim barijerama sa raznim zemljama i razmatra strukturne i sistematske probleme različitih zemalja.

Izvor: Departament Trgovine

Što se tiče zemalja CEFTA-e, Srbija je najvažniji trgovinski partner Kosova kako u izvozu tako i u uvozu. Izvoz u Srbiji u 2017. godini činio je 13% dok uvoz je bio 14.8% trgovine na Kosovu. Rast je bio veoma jak kako u izvozu, tako i u uvozu, sa 17% i sa više od 16% u prethodnoj godini. Važnost Srbije kao trgovinskog partnera ukazuju i specifični statistički podaci trgovinskih barijera zemlje, jer se prema kompanijama koje su prijavile oko 50% svih trgovinskih barijera, primenjuju se od strane Srbije. U Srbiji glavni izvor problema predstavljaju carinske procedure, zbog toga što su nestabilne, nepredvidljive

i spore. Sledeća veća grupa barijera su tehničke barijere za trgovinu. Tehničke barijere trgovine se dešavaju u obliku raznih zahteva za dokumentaciju i sertifikaciju. U Srbiji postoje problemi u svim sektorima. Postoje mnogi slučajevi kada su domaći proizvođači oštećeni poljoprivrednim i industrijskim uvozima iz Srbije, uglavnom putem damping cena, koja se prodaju jeftinije nego u zemlji porekla, i shodno tome dolazi do oštećenja istih domaćih industrija. Kompanije su se žalile naročito na stalne promene u carinskim proizvodima i o proizvoljnim i sporim radnjama. Primeri problema

vezanih sa carinskim procedurama uključuju nepredvidljive promene u zahtevima dokumenata i zahtevima za dodatne dokumente. Pitanje izveštaja o analizama kvaliteta ili sanitarne i fito-sanitarne oblasti i dalje je zabrinjavajuće. Kosovski izvoznici se obavežu od srpskih vlasti, odnosno od onih za hranu i veterinarstvo da čekaju danima svojim kamionima, zbog činjenice da srpske vlasti ne priznaju analize kosovskih izvoznika. Sve to stvara dodatne troškove kosovskim kompanijama u vremenskom i finansijskom pogledu. Takođe, i što se tiče industrijskih proizvoda, postoji mnogo slučajeva u kojima je kosovskim izvoznicima gotovo nemoguće izvoziti neke proizvode, zbog činjenice jer relevantne srpske vlasti ne opremaju ih njihovim dozvolama uvoza iz političkih razloga, koje shodno tome onemogućava realizaciju izvoza od strane kosovskih kompanija. Još od 2008. godine mnoge kosovske kompanije se redovno suočavaju sa problemom tranzita dok uvoze robu iz zemalja EU-a i prolaze kroz teritoriju Srbije na različitim graničnim prelazima. Iako kosovske kompanije poseduju svu relevantnu dokumentaciju, od njih se takođe traži da pokazuju dozvolu za izvoz izdatu od strane Agenciju za hranu i veterinu Srbije ili od strane Ministarstva poljoprivrede. Kompanije su obično prisiljene da se vrate i da koriste drugi put kroz Rumuniju, Bugarsku i Makedoniju, stižući na taj način na Kosovo. Za sve vreme dok se tamo čeka, nastaju dodatni troškovi u vremenu i novcu. Ovaj problem se veoma često javlja i prilikom izvoza. Dok, što se tiče Albanije, u trgovini između ove dve zemlje postojao je stalni trend rasta trgovine. U 2017. godini uvoz je porastao za 31% a izvoz za 43% u odnosu na prethodnu godinu. Vredi

napomenuti da nešto više od 22% svih identifikovanih trgovinskih barijera su vezana sa Albanijom. Barijere koje se odnose na Albaniju što se tiče njihove vrste one su relativno jednake, međutim većina prijavljenih barijera odnosi se na nepriznavanje analiza tokom izvoza od strane organa Agencije za hranu i veterinu Albanije. Ova barijera uglavnom se primenjuje na poljoprivredne proizvode. Druga pitanja koja ometaju trgovinu jasno uključuju teško poslovno okruženje. Takođe, zabrinjavajuće je i česta sezonska primena referentnih cena za poljoprivredne proizvode kosovskog porekla. S druge strane manje od 6% svih trgovinskih barijera se pojavljuju u Makedoniji; ova brojka je očigledno mala u odnosu na učešće Makedonije u našoj spoljnoj trgovini. Najveći izazovi kompanija i dalje nastaju iz tehničkih propisa i standarda koji se razlikuju od onih evropskih. Prijavljeni problemi se odnose na izvoz mesnih proizvoda u Makedoniju zbog neuspeha slanja makedonskih inspektora na Kosovu za verifikaciju zainteresovanih operatora za izvoz. Testovi i potrebni sertifikati za ove proizvode često su dugi i složeni. Što se tiče trgovinskih problema sa kojima se susreću u Crnoj Gori oni čine oko 6% svih trgovinskih barijera. Prijavljene barijera spadaju u nekoliko kategorija, a najvažnija je tehnička barijera za trgovinu. Najčešći problemi su uočeni u sektoru pića. I poslednje ali ne manje važno identifikovane trgovinske barijere povremeno se javljaju i u Hrvatskoj, koja je bivša članica CEFTA-a, sada već članica EU-a. U tom kontekstu ovakve barijere sa Hrvatskom više se odnose na oblast sprovođenja SSP-a. Hrvatska čini 17% svih trgovinskih barijera. Prijavljeni su brojni problemi koji su vezani za trgovinske barijere, ali su oni često

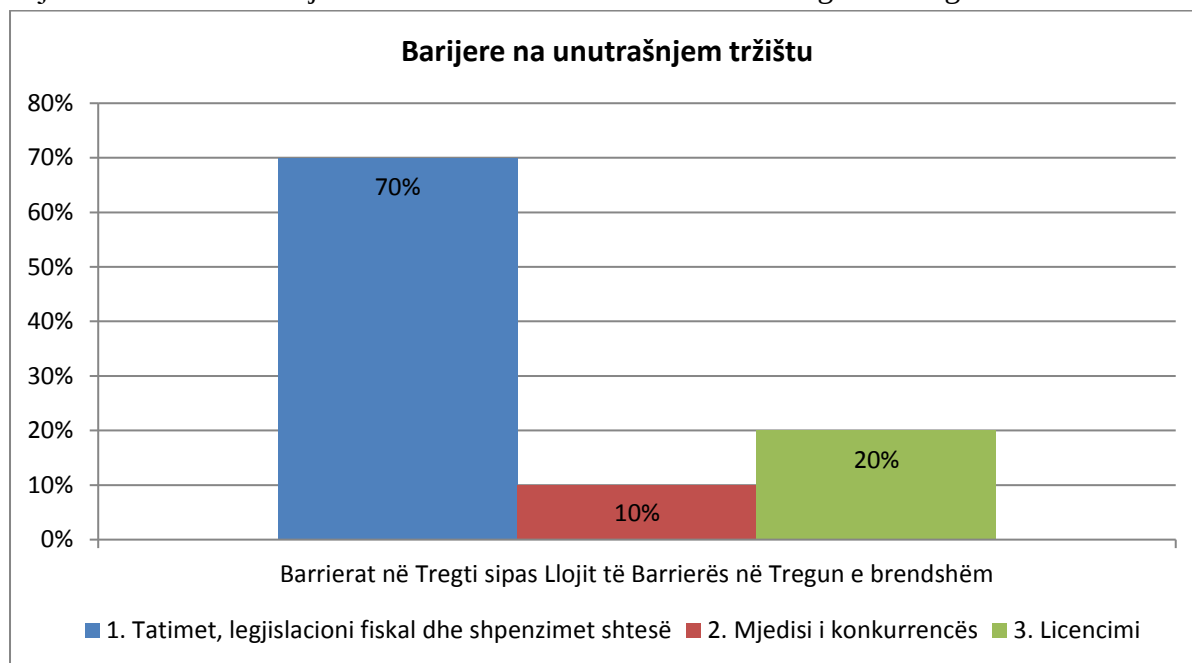
sistemske prirode i odnose se na uredbu EU-a br. 206/2010. Kosovo nije na listi priznatih zemalja. Prema ovoj uredbi, Kosovo nije pogodno mesto za određeni

izvoz životinja i svežeg mesa. Takav problem Hrvatska primjenjuje i tokom tranzita kroz svoju teritoriju za proizvode poreklom sa Kosova.

Unutrašnje tržište

S druge strane, na unutrašnjem tržištu Kosova uočene su različite barijere, a najčešće su one koje se odnose na

konkurentno okruženje, praćene problemima vezanim za tumačenje poreza i nacionalnog fiskalnog zakonodavstva.

Izvor: Departament Trgovine

Porezi, fiskalno zakonodavstvo i dodatni troškovi

Porezi, fiskalno zakonodavstvo i drugi troškovi sa procentom od 70% predstavljaju problem na unutrašnjem tržištu.

Poslovanja koja su registrovana na Kosovu mogu podneti zahtev za nadoknadu PDV-a uključenog u cenu robe i usluga kupljenih u drugoj zemlji. Odluku za povraćaj novca treba se doneti u roku od mesec dana od apliciranja. Međutim, to nije čest slučaj u praksi jer proces povraćaja sredstava može da traje nekoliko meseci ili duže. Za više informacija oko povraćaja sredstava PDV-a na Kosovu, pogledajte sledeći link:

http://www.atk-ks.org/wp-content/uploads/2017/10/DoracakuTVSH_ALB.pdf

Na osnovu izveštaja kompanija, konkurentno okruženje činilo je 10% trgovinskih barijera. Problemi se uglavnom odnose na trgovinu u oblasti poljoprivrede, gde je konkurentno

okruženje prouzrokovalo probleme u njihovim operacijama poslovanja. Najčešći oblici monopola su često pomenuti kao problemi konkurentnog okruženja.

Licenciranje

Zahtevi dokumenata licenciranja i kontrole pripadaju ovoj kategoriji; identifikovane

barijere u ovoj kategoriji čine oko 20% prijavljenih barijera u unutrašnjoj trgovini.

Kretanja u oblasti olakšanja trgovine kao sredstvo za uklanjanje trgovinskih barijera

Iako Kosovo još uvek nije članica STO-a, Vlada Kosova je veoma posvećena sprovođenju aktivnosti u vezi sa olakšanjem trgovine. Prema STO-u olakšanje trgovine podrazumeva "pojednostavljenje, standardizaciju i harmonizaciju procedura međunarodne trgovine", gde se pod trgovinskim procedurama podrazumevaju aktivnosti, prakse i formalnosti koje se primenjuju na sastancima, prezentacijama, saopštavanjima i obradi podataka, koje su od suštinskog značaja za kretanje roba na međunarodnom tržištu". To je nešto što se namerava razvijati unutar zemalja CEFTA. U tom smislu, Protokol 5 za olakšanje trgovine u okviru CEFTA je završen. Osnova ovog protokola je Sporazum za olakšanje trgovine, pokrenut od strane Svetske trgovinske organizacije (STO). Iako Kosovo i neke druge zemlje CEFTA nisu članice STO-a, preuzele su odgovornosti za sprovođenje glavnih mera ovog sporazuma, jer će one biti deo Protokola 5, u okviru CEFTA. Štaviše, ovim protokolom je predviđeno pojednostavljenje inspekcija, smanjenje formalnosti uvoza i izvoza, elektronska razmena podataka, uzajamno priznavanje laboratorijskih testova i programa ovlašćenih ekonomskih operatora i efikasno sprovođenje kontrole rizika. Takođe, najvažnije je da će proširiti svoje efekte na sve druge agencije koje funkcionišu na graničnim prelazima i to je dodatna značajna vrednost ovog protokola. Pored toga očekuje se da će neki od glavnih rezultata biti: skraćanje vremena

čekanja robe na granici, smanjenje troškova trgovinskih transakcija za preduzeća kroz smanjenje zahteva za dokumentaciju i podatke, smanjenje učestalosti fizičkih kontrola (uzajamno priznavanje AEO programa) i unapređenja dijaloga između javnog i privatnog sektora koje će stvoriti okruženje u kojem obe strane mogu raditi zajedno radi postizanja zajedničkih ciljeva i rešavanja pitanja trgovinskih barijera. Štaviše, što se tiče pitanja vezanih za olakšanje trgovine, Ministarstvo trgovine i industrije u pogledu trgovinske politike Kosova uspostavilo je takozvani Nacionalni odbor za olakšanje trgovine (NSOT) još od 2016. godine. Osnivanje ovog odbora na nacionalnom nivou koji su već osnovale sve države članice CEFTA, dolazi kao zahtev Sekretarijata CEFTA, na osnovu sporazuma o olakšanju trgovine u okviru Svetske trgovinske organizacije (STO). Osnivanje i potpuno funkcionisanje Nacionalnog odbora za trgovinske olakšice, će igrati ključnu ulogu u sprovođenju protokola i ako će se ovaj protokol uspešno sprovoditi od svih država CEFTA onda se očekuje da njegov ključni rezultat bude smanjenje ili potpuno uklanjanje netarifnih barijera između zemalja. Međutim, očekuje se da se vide rezultati, zbog činjenice jer uzimajući u obzir političke probleme nekih zemalja CEFTA postoji sumnja da neki trgovinski problemi vezani za politička pitanja neće se rešiti kroz ovaj protokol, jedan od njih može biti problem sa tranzitom. I konačno, MTI je svesno da pored prepreka za izvoz

u drugim zemljama, poslovanja se suočavaju i sa drugim unutrašnjim barijerama uključujući i one netarifne, koje

Zaključci

Ministarstvo trgovine i industrije izrazilo je svoje interesovanje za nastavak podrške privatnog sektora u identifikaciji i uklanjanju prepreka koje ometaju izvoze na međunarodno tržište. Analiza dokazuje da iako je uklanjanje trgovinskih barijera značajno, neće imati željeni uticaj ako nisu dopunjena vladinim naporima za povećanje raznolikosti i sofistikacije roba koje proizvodi, uključujući i mere kao što je poboljšanje infrastrukture, poboljšanje sposobnosti domaće radne snage, podsticanjem i omogućavanjem preduzetništva, i povećanja veličine postojećih proizvodnih kompanija kako bi mogle zadovoljiti potražnju na većim tržištima i za proizvodnju njihovih roba sa ekonomijom obima. Kontinuirani dijalog sa privatnim sektorom je od vitalnog značaja o efikasnom uklanjanju trgovinskih barijera. Uklanjanje nekih barijera radi proširenja tržišta u CEFTA identifikovanih u prošlosti zahtevaće efikasno sprovođenje regionalnog trgovinskog sporazuma. Konkretnije, uklanjanje netarifnih trgovinskih barijera bi doprinelo proširenju trgovine u CEFTA i trebalo bi da bude na dnevnom redu zemalja članica CEFTA za regionalnu integraciju. Kosovskim poslovanjima će biti mnogo lakše rešavanje trgovinskih barijera tokom izvoza, uvoza ili tranzitnog prenošenja njihove robe. To je omogućilo Departman trgovine u Ministarstvu

otežavaju dalji rast konkurentnosti kompanija.

trgovine i industrije, koji je u saradnji sa projektom EU-a za dalju podršku trgovinskih politika stvorilo novu veb-platformu koja će poslužiti kosovskim preduzećima kako bi putem ovog instrumenta mogla uputiti na rešavanje svih trgovinskih barijera u rekordnom roku sa kojima se susreću prilikom izvoza, uvoza ili tranzitnog prelaska sa svojom robom u drugim zemljama, bilo sa graničnih prelaza ili bilo gde drugde. Ova veb-platforma funkcioniše svojim linkom: <http://raportobarrierat.rks.gov.net/mainlist.php>. U zaključku možemo reći da barijere koje primenjuju zemlje regiona obično su različite prirode, uključujući tehničke trgovinske barijere i sanitarne i fito-sanitarne standarde. Istovremeno, tranzit kosovskih proizvoda (naročito kroz Srbiju) suočava se sa neprekidnim administrativnim barijerama. Postoji mnogo slučajeva u kojima izveštaj o analizama kvaliteta ili sanitarne ili fito-sanitarne oblasti i dalje je veoma zabrinjavajući. Ova barijera uglavnom se primenjuje na poljoprivredne proizvode. I sasvim na kraju, pored ovih, tržište Kosova veoma često je oštećeno i uvozima iz zemalja CEFTA, odnosno izvozima u velikim količinama dovodeći u pitanje i njihov kvalitet ovde, kao i dampiranih proizvoda koji se prodaju jeftinije nego u zemlji porekla, koji time oštećuju domaću proizvodnju Kosova.

Reference

- Deardorff, A. and R. Stern (1997), "Measurement of Non-Tariff Barriers", OECD Economics Department Working Papers, No. 179, OECD Publishing, Paris.
<http://dx.doi.org/10.1787/568705648470>.
- MIE, 2016. *Marrëveshja e Stabilizim Asociimit*. [Online]
Available at: <http://www.mei-ks.net/sq/procesi-i-stabilizim-asociimit-78>
[Accessed Mars 2018].
- MTI, 2015. *NTB-të në kontekst të CEFTA-së: Rasti i Serbisë kundër Kosovës*. [Online]
Available at: <https://mti.rks-gov.net/desk/inc/media/B30D19DE-F849-4DEC-A966-27E24100B8D9.pdf>
- CEFTA-Central European Free Trade Agreement." *CEFTA Home*.cefta.int/
- WTO-World Trade Organization." *WTO Home*.wto.org
- UNCTAD-United Nations Conference on Trade and Development." *UNCTAD Home*.unctad.org
- MTI- Ministry of Trade and Industry of Kosovo." *MTI Home*.mti.rks-gov.net
- ASK-Kosovo Agency of Statistics." *ASK Home*.ask.rks-gov.net